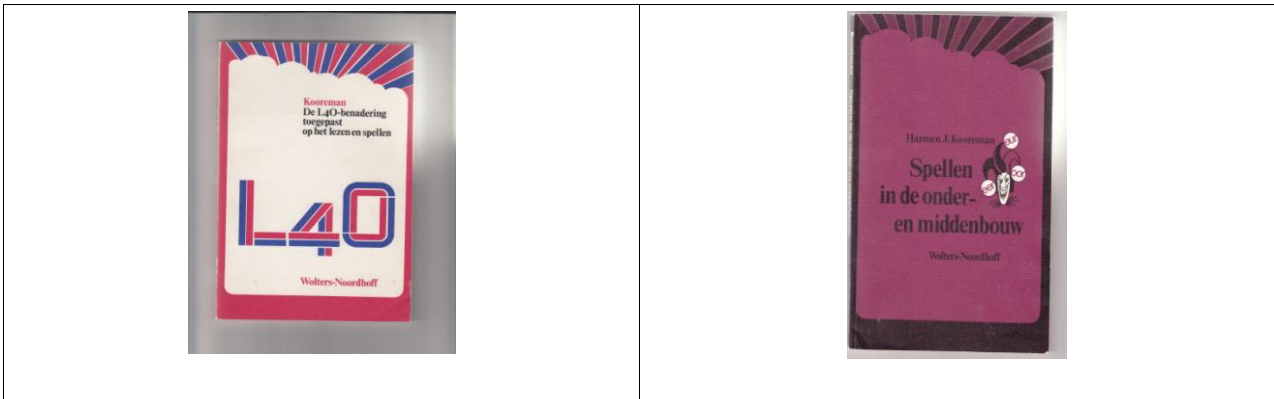

Wikipedia Harmen Jacobus Kooreman *1943

Harmen Jacobus Kooreman (1943) studeerde in 1970 af in de onderwijskunde aan de Universiteit van Leiden en werkte tot 1973 aan de *Technische Hogeschool Twente*. Hij gaf ook les aan de MO-pedagogiekopleidingen in Hengelo en Enschede. Tot 1995 werkte hij op het *Pedagogisch Centrum* in Enschede, waar hij de leertheorie van Gal'perin toepaste op het leren lezen en spellen. Kooreman gaf de methoden *Letterstad* en *Spellingland* uit en schreef twee boeken *De LAO-benadering toegepast op het lezen en spellen* (Wolters-Noordhoff, 1976) en *Spellen in de onder- en middenbouw*. (Wolters-Noordhoff, 1982)

Kooreman deed onderzoek naar het leren lezen (voetnoot 1) en het leren spellen (voetnoot 2). In zijn talrijke artikelen introduceerde hij een systeem voor het leren lezen en spellen. Dit didactische systeem is gebaseerd op een onderscheid tussen drie soorten woorden: hakwoord, klankvoetenwoord en woord in een woord.

Hakwoord, klankvoetenwoord en woord in een woord

Een *hakwoord* is 1-lettergrepig en wordt d.m.v. auditieve analyse verdeeld in klanken en klankgroepen. Zo wordt *huis* verdeeld in /h/ /ui/ /s/ en *spreeuw* in /s/ /p/ /r/ /eeuw/. Een hakwoord wordt bij het aanvankelijk lezen met de handen in klanken gehakt (analyse), waarna de klanken worden samengevoegd (synthese). Het proces van analyse en synthese noemt hij hakken en plakken.

Een *klankvoetenwoord* is meerlettergrepig en wordt verdeeld in auditieve lettergrepen of syllabes. Kooreman noemt zo'n auditieve lettergreep een klankvoet. Bij het leren spellen wordt een meerlettergrepig woord 'gelopen' en daarbij auditief in klankvoeten verdeeld. Zo wordt *balkon* verdeeld in bal / kon, *zomer* in zoo / mər en *dubbel* in du / bəl.

Een *woord in een woord* is ook meerlettergrepig, maar wordt verdeeld op basis van betekenis. Zo verdeel je *heelal* niet auditief in hee / lal, maar in heel al. Op die manier is duidelijk dat er sprake is van een woord in een woord en dat je daarom niet *helal* schrijft, maar *heelal*. Bekende voorbeelden zijn: adellijk > adel lijk en onmiddellijk > on middel lijk. Op die manier is het duidelijk dat er twee l's geschreven moeten worden.

hakwoord	klankvoetenwoord	woord in een woord
1-lettergrepig	meerlettergrepig	samengesteld woord
auditief in klanken / klankgroepen verdelen (hakken)	auditief in klankvoeten (auditieve lettergrepen / syllabes) verdelen	op basis van betekenis verdelen, inclusief voor- en achtervoegsels
voorbeelden:	voorbeelden:	voorbeelden:

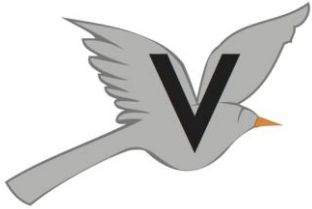

hoek > /h/ /oe/ /k/ bank > /b/ /a/ /nk/ sluw > /s/ /l/ /uw/ kraai > /k/ /r/ aai/ sneeuw > /s/ /n/ /eeuw/ hard > /h/ /a/ /r/ /t/	boerin > boe / rin balkon > bal / kon boter > boo / tər/ appel > a / pəl vrolijk > vroo / lək aardig > aar / dæg	heilloos > heil loos tweeling > twee ling heelal > heel al vooruit > voor uit voorrui > voor ruit onmiddellijk > on middel lijk
--	---	--

1. Het lezen en spellen van hakwoorden

Een hakwoord wordt als volgt gelezen:

- eerst visuele analyse: huis > h ui s, kraai > k r aai
- dan verklanken van de letters / lettergroepen: /h/ /ui/ /s/, /k/ /r/ /aai/
- tenslotte auditieve synthese: /h/ /ui/ /s/ > /huis/, /k/ /r/ /aai/ > /kraai/

Voor het leren lezen van de letters ontwikkelde Kooreman de letterplaten die zowel auditieve als visuele steun bieden, waardoor ze makkelijk te leren zijn.

		
de /v/ van de vliegende vogel	de /s/ van de sissende slang	de /t/ van teen

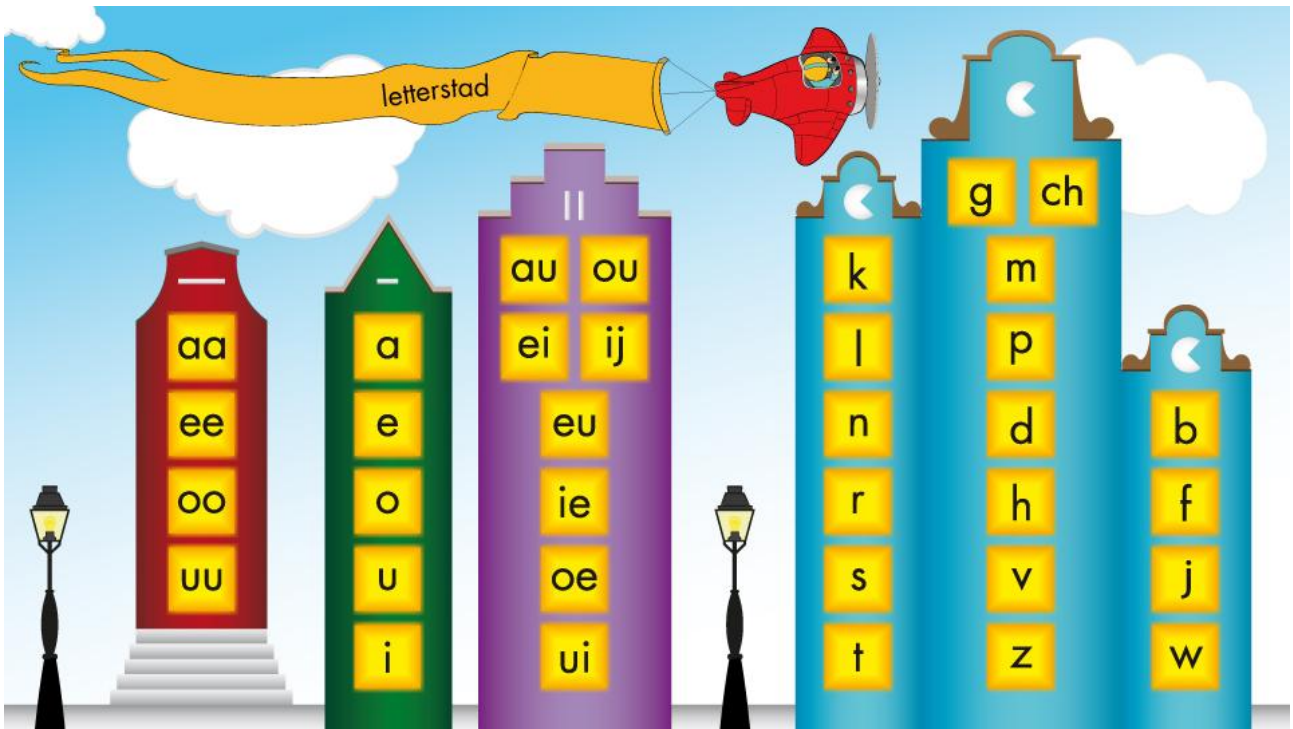
Het spellen van een hakwoord gaat als volgt:

- eerst auditieve analyse: /boek > /b/ /oe/ /k/
- daarna de bij de klanken horende letters van links naar rechts opschrijven of typen: /b/ /oe/ /k/ > /boek/

Als een kind leert lezen en spellen begint het met klankzuivere woorden. De klanken waaruit deze woorden zijn opgebouwd zijn:

- de 4 lange klanken: aa, ee, oo, uu
- de 5 korte klanken: a, e, o, u, i
- de 8 tweetekensklanken: au/ou, ei/ij, eu, ie, oe, ui
- de 18 medeklinkers: b, d, f, g/ch, h, j, k, l, m, n, r, p, s, t, v, w, z

In Letterstad zijn de letters als volgt geordend:

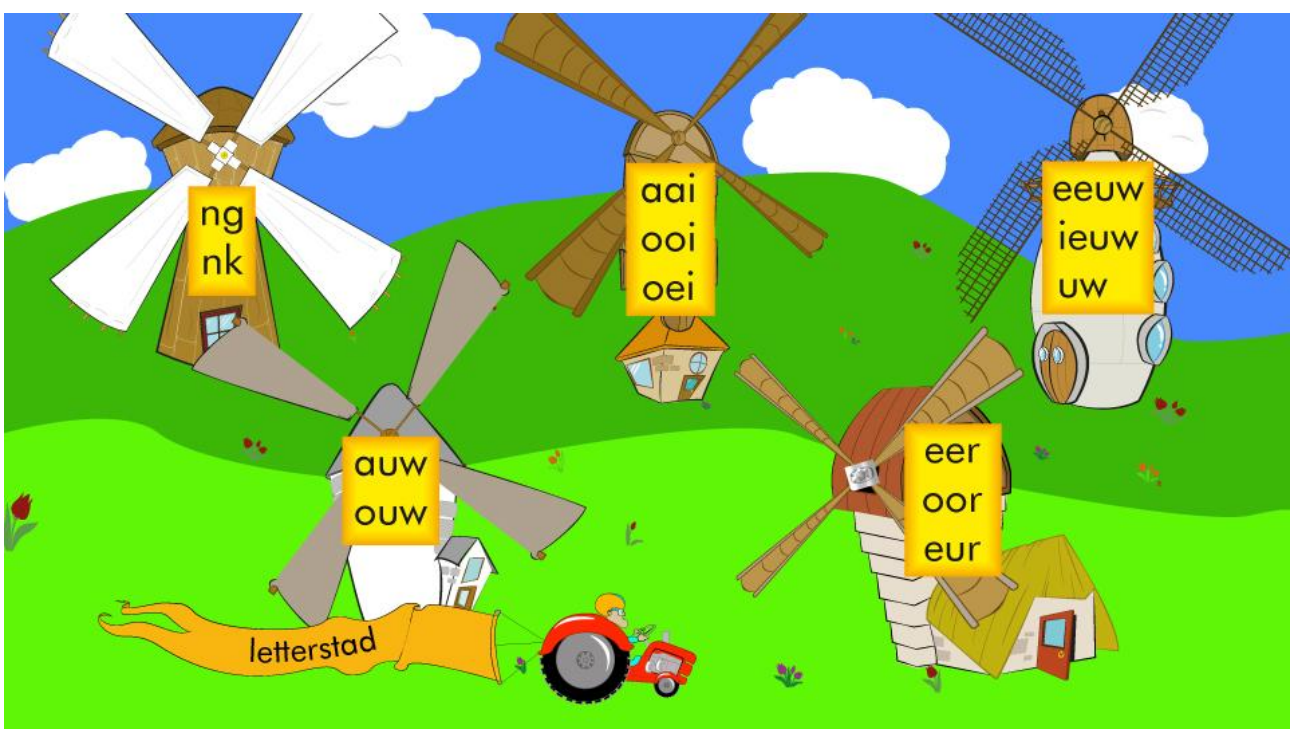
De letters zijn systematisch geordend in lange klanken, korte klanken, tweetekenklanken en medeklinkers en staan afgebeeld op de grachtenpanden in Letterstad.

Er zijn drie klanken waarvoor twee letters zijn: au/ou, ei/ij en g/ch. Dit levert geen lees-, maar wel een spellingprobleem op. Vergelijk: saus / hout, mei / mij en leg / lach.

Naast de klanken leert een kind ook de klankgroepen.

- de 3 tweetekenklanken: ng, nk, uw
- de 8 drietekenklanken: aai, ooi, oei, auw, ouw, eer, oor, eur
- de 2 viertekenklanken: eeuw, ieuw

In Letterstad zijn de klankgroepen als volgt geordend:

Het verschil tussen de drietekenklanken *auw* en *ouw* is niet te horen en omdat ook de *au* en *ou* op dezelfde manier worden uitgesproken is dit een lastig spellingprobleem.

De drietekenklanken *eer*, *oor* en *eur* zijn noodzakelijk omdat er een duidelijk klankverschil is tussen :

- *een* en *eer*
- *ook* en *oor*
- *deuk* en *deur*

De *r* in *eer*, *oor* en *eur* wordt de fopletter genoemd. Er zijn immers veel leerlingen die schrijven:
mir i.p.v. *meer*
vor i.p.v. *voor*
gur i.p.v. *geur*

Door te benadrukken dat *eer*, *oor* en *eur* **drietekenklanken** zijn, kan deze fout ongedaan gemaakt worden.

Elk hakwoord wordt gespeld door het in klanken en klankgroepen te hakken. Bij een klankzuiver woord dat in klanken wordt verdeeld (gehakt) zijn er twee fasen.

- (1) een *km*-, *mk*- of *mkm*-woord, waarbij *k* staat voor klinker en *m* voor medeklinker.
- (2) een woord met een klinker en een medeklinkercombinatie

km, mk, of mkm		een klinker met een medeklinkercombinatie	
km	eet > /ee/ /t/	kmm	arm > /a/ /r/ /m/
mk	bui > /b/ /ui/	mmk	klei > /k/ /l/ /ei/
mkm	loop > /l/ /oo/ /p/	mkmm	rots > /r/ /o/ /t/ /s/
		mmkm	trein > /t/ /r/ /ei/ /n/
		mkmmm	markt > /m/ /a/ /r/ /k/ /t/
		mmmkm	straat > /s/ /t/ /r/ aa/ /t/
		mkmmmm	herfst > /h/ /e/ /r/ /f/ /s/ /t/

Bij een klankzuiver woord dat een klankgroep bevat, gaat het om de onderstaande gevallen.

klankgroepen	hakwoord
ng, nk	bang > /b/ /a/ /ng/
aai, ooi, oei	knoei > /k/ /n/ /oei/
eeuw, ieuw, uw	nieuws > /n/ /ieuw/ /s/
auw, ouw	blauw > /b/ /l/ /auw/
eer, oor, eur	kleurt > /k/ /l/ /eur/ /t/

Ten slotte zijn er dan nog de niet-klankzuivere hakwoorden. Er zijn vier soorten te onderscheiden:

- De stomme klank of sjwa zoals *de* (də) en *een* (ən) die als een hele zwakke /u/ wordt uitgesproken.
- De klanken en klankgroepen die op meer dan 1 manier geschreven kunnen worden: au/ou/auw, ouw, ei/ij en ch/g.
- Woorden met een *b* die als /p/ worden uitgesproken (slab, krabt) en met een *d* die als een /t/ worden uitgesproken (woord, reeds)
- Woorden die eindigen op de lange klanken aa/, /oo/ en /uu/ en met maar 1 teken geschreven worden (ga, stro, nu). Voor de leerlingen is in dit soort woorden de **Tekendief op 't eind** de baas, die 1 teken steelt. Als aanvulling geldt: behalve op 't eind de ee, die blijven altijd met z'n twee. Dit is noodzakelijk in verband met de schrijfwijze van de stomme klank. Vergelijk: me en mee, ze en zee.

stomme klank (ə)	één klank meer letters		b=/p/ d = /t/	Tekendief op 't eind	
de, je, me, we, ze een (ən)	au/ou/auw/ouw	saus, kous pauw, vrouw	oud, blond reeds, gids	-a	sla
	ei/ij	klei, blij		-o	zo
	ch/g	lig, zich legt, lacht		-u	nu

2. Het spellen van klankvoetenwoorden

Een meerletergrepig woord dat niet op basis van betekenis verdeeld wordt, noemt Kooreman een klankvoetenwoord. Een klankvoet is een auditieve lettergreep. Voorbeelden zijn:

poezen > poe /zən

honden > hon / dən

katten > ka / tən

egel > ee/ gəl

Tekendief, Dubbelzetter of Hoorman

Even afgezien van klankvoeten met een stomme klank zijn er vier soorten verdelingen te herkennen. De achterste klank van een klankvoet heet een klankteen. Zo is in het woord woo/ ning de klankteen van de voorste klankvoet /oo/.

Bij de spelling van (autochtone) Nederlandse woorden gelden de volgende regels:

- Is de klankteen een lange klank (aa/, /ee/, oo/ of /uu/), dan is de **Tekendief** de baas die één teken steelt. Voorbeeld: niet *groot*er, maar *groter*.

- Is de klankteen een korte klank (/a/, /e/, /o/, /u/, /i/), dan is de **Dubbelzetter** de baas en dan wordt de volgende medeklinker verdubbeld. Voorbeeld: *dobber*.

- Is de klankteen een tweetekensklank of een medeklinker dan is de **Hoorman** de baas en geldt: Je schrijft het woord, zoals je het hoort.

Tekendief		Dubbelzetter		Hoorman			
lange klank		korte klank		tweetekensklank		medeklinker	
aa	apen > aa / pən	a	alles > a / ləs	au/ou	pauze > pau / zə	f	kaften > kaf / tən
ee	teken > tee / kən	e	lekker > le / kər	ei/ij	eikel > ei / kəl	k	bokser > bok / sər
oo	zomer > zoo / mər	o	hobbel > ho / bəl	eu	leuke > leu / kə	l	helden > hel / dən
uu	muziek > muu / ziek	u	dubbel > du / bəl	ie	gieter > gie / tər	m	hemden > hem / dən
		i	slimme > sli / mə	oe	oefen > oe / fən	n	winter > win / tər
				ui	ruiter > rui / tər	p	rupsen > rup / sən
						r	verder > ver / dər

			s	wespen > wes / pən
			t	rotsen > rot / sən

Het regelsysteem om een klankvoetenwoord correct te schrijven bestaat uit 4 stappen:

Stap 1	Verdeel het woord in klankvoeten.			
Stap 2	Wat is de klankteen?			
Stap 3	Is de klankteen een lange klank, een korte klank, een tweetekenklank of een medeklinker?			
Stap 4	Is de klankteen een lange klank, dan is de Tekendief de baas.	roo / zijn > rozijn		
	Is de klankteen een korte klank, dan is de Dubbelzetter de baas.	le / kər > lekker		
	Is de klankteen een tweetekenklank of een medeklinker dan is de Hoorman de baas.	bui / tən woes / tijn		

De stomme klank: e, lijk, ig

Staat er in een voorste klankvoet een stomme klank, dan heb je meestal te maken met *be*, *ge* of *ver*. Veel minder frequent komen *le*, *me*, *re* en *te* voor.

be	be / gin	le	le / moen
ge	ge / vaar	me	me / neer
ver	ver / keer	re	re / tour
		te	te / rug

In de overige gevallen kan de stomme klank geschreven worden met *e*, *ij* (in lijk) of *i* (in ig).

stomme e	toeter	rammelaar
lijk	vrolijk	natuurlijke
ig	aardig	zonnige

3. Het spellen van een woord in een woord

Er zijn 3 gevallen waarin een woord op basis van betekenis verdeeld moet worden.

woorden	voorvoegsel		achtervoegsel	
taalles > taal les	achter	achter > ruit	de	tweede > twee de
oorring > oor ring	daar	daarom > daar om	heid	eenheid > een heid
kerkklok > kerk klok	in	innemen > in nemen	lijk	adellijk > adel lijk
knieschijf > knie > schijf	mis	misstap > mis stap	ling	tweeling > twee ling
flapoor > flap oor	on	onnodig > on nodig	loos	feilloos > feil loos
dakkamer > dak kamer	op	oppas > op pas	tuig	vliegtuig > vlieg tuig
fiets sleutel > fiets sleutel	van	vannacht > van nacht	schap	vriendschap > vriend schap
glasscherf > glas scherf	voor	voorrang > voor rang	sel	stijfsel > stijf sel
koffiepot > koffie pot	waar	waarom > waar om	ste	voorstes > voor ste

lijfeigene > lijf eigene	uit	uittocht > uit tocht	voud	enkelvoud > enkel voud
--------------------------	-----	----------------------	------	------------------------

In zijn didactische systeem voor het leren lezen en spellen muntte Kooreman termen zoals *hakken en plakken, fopletter, vriendjesflat, twee-, drie- en viertekenklanken, Tekendief, Dubbelzetter, Hoorman, Breekmannetje, wacht- en trechterwoorden*. Ook muntte hij de term *de bromvliegswaan* als tegenhanger van 't kofschip of 't fokschaap en schreef hij de au/ou/auw/ouw-verhalen en de ei-verhalen die een oplossing bieden voor het ei/ij-spellingprobleem.

Van 1989 tot 1991 werkte Kooreman op de *Universiteit Twente* aan de toepassing van ICT in het onderwijs. In 2005 begon hij met het ontwikkelen van programma's voor het digitaal leren lezen en spellen. Zijn uiteindelijke doel was om een leerling / student zonder enige hulp van buitenaf, dus volkomen zelfstandig, lezen en spellen te leren. In 2011 verzamelde hij in Hengelo een aantal enthousiaste mensen om zich heen die het digitale leren lezen en spellen programmeerden en uitprobeerden. Zie: mijntaalonderwijs.nl en Letterstad.nl.

Letterstad is het digitale programma voor het leren lezen en bestaat uit vier onderdelen:

- (1) Letterstad (LS)
- (2) Zelfstandig leren lezen (ZLL)
- (3) lettervolgorde Veilig Leren Lezen (VLL)
- (4) Remedial Teaching Leren lezen (RTL)

Letterbord is het digitale programma voor het leren spellen

Letterstad en *Letterbord* zijn de eerste computerprogramma's waarmee je zonder externe hulp kunt leren lezen en spellen. De programma's bestaan uit modules en kunnen gebruikt worden in het basisonderwijs en op een ROC in het kader van *de alfabetisering* en *de inburgering*. Ook kunnen *anderstaligen* op die manier digitaal Nederlands leren lezen en spellen.

Ten slotte is er ook een module *Remedial Teaching Leren lezen* die door centra voor remedial teaching en dyslexie gebruikt kan worden.

1) De belangrijkste artikelen over het leren lezen zijn:

Kooreman H.J. Plaatjes bij het leren lezen van woorden, ja of nee? *Pedagogische Studiën*, 1972, 49 (11) p.455-470

Kooreman H.J., Het leren verklanken van lettertekens: theorie en onderzoek, *Pedagogische Studiën*, 1974, 51 (4), p.185-198

Kooreman H.J., Konstruktie en resultaten van een onderwijsleerpakket voor het technisch leren lezen, *Pedagogische Studiën*, 1974, 51 (9) p.398-412

Kooreman H.J. Evaluatie van een leesvoorbereidingsprogramma; het lezen van links naar rechts in het bijzonder, *Pedagogische Studiën*, 1975, 52 (1), p.24-31

Kooreman H.J., Leertheoretisch gefundeerd onderzoek naar de leesvoorwaarden binnen het L3-K2-project, *Onderwijsresearchdag 1974*, Tjeenk Willink, Groningen, 1975

Kooreman H.J. Leren lezen: letterkennis en klankpositie, *Pedagogische Studiën*, 1975, 52 (6) p. 218-230

Kooreman H.J. Leren lezen: de basisprocessen, *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 1976, februari, p.38-65

Kooreman H.J. De leertheoretisch gefundeerde analytisch/synthetische systeemmethode voor het voorbereidend en aanvankelijk lezen, *Pedagogische Studiën*, 1979, 56 (5), p.208-218

Kooreman H.J. Met Gal'perin als uitgangspunt. In: Mommers, M. J. C. en B.W.G.M. Smits (ed) *Lees-taalonderwijs S.V.O. reeks nr 24*, 1980

2) De belangrijkste artikelen over het leren spellen zijn:

Kooreman H.J. Konstruktie en resultaten van een cursus voor het aanvankelijk spellingonderwijs volgens de L4O-benadering. Onderwijsresearchdagen 1975, In: Onderwijsresearchdagen 1975, Technische Hogeschool Twente, 1975

Kooreman H.J. Een leertheoretisch model voor het spellen van een onveranderlijk Nederlands woord, *Tijdschrift voor taalbeheersing*, 1980, 2(1) p.46-64

Enkele links met een verwijzing naar het systeem van Kooreman op internet zijn:

<http://100jaarorthopedagogiek.nl/?q=1976>

<http://www.digibron.nl/search/share.jsp?uid=0000000012e9e1114885eb1aedb42bc&sourceid=1011>

http://books.google.nl/books?id=xrAoNdKh-msC&pg=PA130&lpg=PA130&dq=letterstad+van+kooreman&source=bl&ots=8mraJc7Pwu&sig=kRuGIM3AXI3Vsof5orx4uNhY9ag&hl=nl&sa=X&ei=y91rUKykB8rI0QW824DYAg&redir_esc=y#v=onepage&q=letterstad%20van%20kooreman&f=false

<http://www.ikhebeenvraag.be/vraag/9207>

http://www.google.com/webhp?hl=nl#q=letterstad+van+kooreman&hl=nl&safe=off&prmd=imvns&ei=f95rUI38L8nE0QXA6ICQDw&start=40&sa=N&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.&fp=fdb1e8332318b7b&biw=1318&bih=625

<http://sticordibank.wikispaces.com/file/view/Koos+Henneman+-+Methoden+voor+behandeling+van+ernstige+spellingproblemen+bij+oudere+leerlingen.pdf>

Het systeem van Kooreman is door velen overgenomen, zoals blijkt uit de onderstaande links:

<http://www.tbraams.nl/praktijk/spellingmethode.php>

<http://www.suc6les.nl/content/view/83/32/>

http://www.taalspurt.nl/index.php?page=txt&id=42&real_id=42

http://www.autismeinfocentrum.nl/fetch_html_cat.html?oid=17583578&mnu=tmain100:ssrch125&s=1&l=nl&t=1348202930

<http://www.owg.nl/handleidingen/Langeenkorteklinkers.pdf>

http://www.dbnl.org/tekst/_von003198101_01/_von003198101_01_0068.php

http://books.google.nl/books?id=uTetnparqMC&pg=PA17-IA1&lpg=PA17-IA1&dq=spelling+kooreman&source=bl&ots=o5f3ejAvd6&sig=-as3gk6E4uYMgfGrn0wXmnK5rAM&hl=nl&sa=X&ei=sN9rUligCoHA0QWy6ICoCg&redir_esc=y#v=onepage&q=spelling%20kooreman&f=false

http://www.jsw-online.nl/assets/documentenservice_zen/jsw/archief/2011/10_juni_2011/jrg95-nr10-juni2011-%20d.janson-een%20andere%20aanpak-pag%2012-15.pdf

<http://www.dyslexieverklaring.nl/behandeling.htm>

<http://www.taalspurt.nl/index.php?page=categoryContent&categoryId=2&setCategory=2>

<http://www.zoleerjekinderenlezenenspellen.nl/assets/pdf/Instructie%20werkt%202.pdf>

<http://www.aps.nl/NR/rdonlyres/A6013235-A34B-4297-81EE-7F26C9205D9C/0/ArtikelJSW.pdf>

<http://80.89.233.32/cgi-bin/bx.pl?titcode=SCHLSMN9999&event=tdetail&vestnr=0800>

<http://www.zoleerjekinderenlezenenspellen.nl/video.htm>